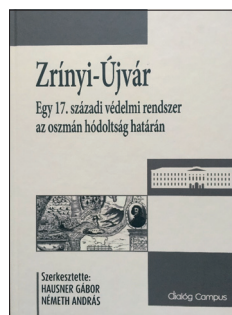

Hausner Gábor – Németh András (szerk.)

Zrínyi-Újvár

Egy 17. századi védelmi rendszer az oszmán hódoltság határán

(Budapest, Dialóg Campus, 2019. ISBN 978-963-531-084-5)

2019 végén jelent meg a *Zrínyi-Újvár. Egy 17. századi védelmi rendszer az oszmán hódoltság határán* című tanulmánykötet, amelyet a járványügyi helyzet miatt 2020. szeptember 29-én mutatott be a Nemzeti Közszolgálati Egyetem (NKE) Hadtudományi és Honvédtisztképző Kara (HHK), valamint a Magyar Hadtudományi Társaság (MHTT) a Zrínyi Campus Kari Könyvtárában. A könyvbemutatóra a *Zrínyiek a haza szolgálatában. Kiállítás Zrínyi Miklós születésének 400. évfordulója alkalmából* című kiállítás megnyitójának keretében került sor.

A könyv a második Zrínyi-Újvárról szóló hazai munka, az első, a *Zrínyi-Újvár emlékezete* még 2012-ben jelent meg.¹ Örömteli hír, hogy a mostani tanulmánykötetet a kiadó angolul is közzé tette,² így a Zrínyi-Újvárral kapcsolatos kutatások immár három kötetben láttak napvilágot.

A könyv a *Zrínyi-emlékév* jegyében jelent meg, amely megkülönböztetett jelentőséget ad a műnek. Az Országgyűlés 2019. decemberében határozott a Zrínyi-emlékéről,³ hiszen 2020. május 3-án emlékeztünk meg a hadvezér, államférfi, költő és hadtudós Zrínyi Miklós születésének 400. évfordulójáról. 2016-ban már volt egy Zrínyi-emlékév a szigetvári hős halálának 450. évfordulója alkalmából,⁴ akiről a Zrínyi 2026 Honvédelmi és Haderőfejlesztési Programot is elneveztek. Mivel egy emlékévnek nincsenek kötelező előírásai, meghatározott jegyei, érdemes párhuzamot vonni a két évfordulós esemény-sorozat között. A szigetvári hős emlékezete kormányprogram keretében, kormánybiztos kinevezésével, országos emlékbizottság irányításával zajlott, jelentős költségvetési támogatással. A 2020. évi emlékévét a HM politikai államtitkára, Németh Szilárd kezdeményezésére fogadta el az Országgyűlés, bár voltak komoly programtervek, de sajnos a terjedő járvány megghiúsította ezeket. Az MHTT is társszervezője volt egy május elejére tervezett kétnapos nemzetközi Zrínyi-konferenciának, melyen neves hazai és külföldi előadók vettek volna részt, de a rendezvény a vírushelyzet miatt elmaradt. Ha végig

1 Hausner Gábor, Padányi József (Szerk): *Zrínyi-Újvár emlékezete*. Argumentum, Budapest, 2012.

2 Gábor Hausner, András Németh (Eds): *Zrínyi- Újvár. A Seventeenth-Century Border Defence System on the Age of the Ottoman Empire*. Dialóg Campus, Budapest, 2020.

3 Az Országgyűlés 51/2019. sz. határozata A 2020. év Zrínyi Miklós-emlékévnyilvánításáról. <https://www.parlament.hu/documents/10181/1569934/ny191211.pdf/a9841171-1d6d-5c60-fbf3-a3ce26450b92?t=1576228800450> (Letöltés ideje: 2020. 11. 07.)

4 A Kormány 1834/2015. (XI.24.) Korm. határozat a „Zrínyi Miklós – Szigetvár 1566” emlékéve meghirdetéséről. <http://kozlonyok.hu/nkonline/MKPDF/hiteles/MK15181.pdf> (Letöltés ideje: 2020. 11. 07.)

tekintjük a 2020. évi Zrínyi-eseményeket, láthatjuk, a Zrínyi-hagyomány elsődleges őrzője most a Zrínyi Miklós Laktanya és Campuson működő Hadtudományi és Honvédtisztképző Kar lett. Januárban kari napon emlékeztek meg Zrínyi munkásságáról, májusban a kari vezetés megkoszorúzta Zrínyi bronzszobrát (Barba Péter alkotását) az egyetemi parkban. A Hadtudományi Társaság a Vígyszínház előtti Zrínyi-mellszobor (Tar István munkája) előtt helyezte el az emlékezés virágait. Bár a Zrínyi-Újvár kútjának rekonstrukciójával és bemutatásával kapcsolatos eseményt (2020. június) a HM szervezte, a rendezvény előkészítésében egyetemi Zrínyi-kutatók is részt vettek. Volt egy-két hadtörténelmi vetélkedősorozat a Zrínyi Miklós-emlékében, de másról már nem lehet beszámolni. Ilyen értelemben a Zrínyi-Újvár könyvnek az emlékezésben nagyobb szerepe van, mint általában egy kötet megjelenésének. *A mű egy olyan szellemi fáklya, amely bevilágítja, beragyogja az emlékező egészét.* A Nemzeti Közszolgálati Egyetemen ez különösen fontos, hisz csak így lehet továbbadni Zrínyi örökségét a civil és tisztjelölt hallgatónak. Oktatni és tanítani kell Zrínyi munkásságát, akinek írásában minden korszakban találni lehet aktuális mondanivalót, üzenetet, megfontolandót. Napjainkban például felértékelődtek az ország védelmével, a területvédelmi erők felállításával, vagy a keresztény Magyarország és Európa oltalmazásával kapcsolatos nézetei és tanításai.

A költő és hadvezér Zrínyi Miklósról azt szokták mondani, hogy *a katonai eszmények megteremtője, a nagyság, a hősiesség, a bátorság és a hazaszeretet szimbóluma.* Amikor Zrínyi-Újvárat építette, a remény és a bátorság vezérelte, amelyről számos levele tanúskodik. A könyvet olvasva tudnunk kell, hogy *a vár csak 3 évig (1661–1664) állt,* és nem tudta megvalósítani azt, amit eredetileg Zrínyi szeretett volna, hogy hosszú időn keresztül biztosítsa a Muraköz védelmét. A folyókkal és mocsarakkal határolt területet egyes források „Zrínyi-sziget”-ként említik, Montecuccoli is így nevezte. Zrínyi gyakran használta azt a fordulatot, hogy „új váram”, nagyon büszke volt rá. Zrínyi a helyszín megszerzését és a vár építését is 'jogszályellenesen' tette, mert a Habsburg és az Oszmán Birodalom megállapodása szerint nem építhettek új várakat. A vár az akkori lehetőségek szerinti legjobb építési és erősítési módszerekkel épült.

De a vállalkozásban benne volt az, ami *Zrínyit oly erősen jellemezte: bátran elindulni, valamit minden körülmények között tenni az ország védelméért.* Zrínyi Miklós a nemzeti hadtudomány megteremtője, munkáit magyarul írta. Büszkéek lehetünk erre, hiszen számos országnak, nemzetnek nincs hasonló, egyszerre hadtudós és hadvezér, történelmi személyisége, aki tollal és fegyverrel egyaránt szolgálta hazáját. Még a horvát doktoranduszomnál is tapasztaltam, hogy nem ismeri Zrínyi hadtudományi munkáit, mivel azok a legutóbbi időkig nem voltak lefordítva horvát nyelvre.

A 342 oldalas könyv 15 fős szakértői gárda munkája, akik között van hadtörténész (Czigány István, Hausner Gábor, Négyesi Lajos, Szem Géza), oszmanista (Sudár Balázs), régész (Bertók Gábor, Költő László, Vándor László), műszaki és térképész szakember (Balogh Ferenc, Bartha Tibor, Kállai Attila, Nagy László, Németh András, Padányi József, Szabó András). A kutatók az NKE-ről, az MTA kutatóhálózatából, valamint a Somogy és Zala megyei múzeumok munkatársaiból kerültek ki, de a szerzők több mint felét a Hadtudományi és Honvédtisztképző Kar oktatói, kutatói (egyben az MHTT tagjai) alkotják. A szakértői csoport 2005 óta végez kutatásokat Padányi József vezérőrnagy vezetésével Belezna és Órtilos községek (amelyek napjainkban osztoznak a vár és környéke területén) térségében a helyi önkormányzatok és lakosság segítőkész támogatásával. Eredményes kutatás nincs elkötelezett kutatók nélkül, akik hisznek az ügyben, időt és fáradságot nem sajnálva dolgoznak újabb és újabb eredmények elérésén. A kutatóshoz persze pénz is kell, elengedhetetlen a megfelelő finanszírozás, a szükséges erőforrások biztosítása. Ezek a feltételek mindkét könyv esetében fennálltak, hiszen a *Zrínyi-Újvár emlékezete* című munkát a Nemzeti Kulturális Alap és a HM Hadtörténelmi Intézet és Múzeum támogatta, míg az új Zrínyi-Újvár tanulmánykötetet az NKE európai uniós támogatásból finanszírozta. Az NKE Ludovika Kutatócsoport nevében Németh András alezredes nyújtott be pályázatot uniós támogatásra *Hadirégészet, csata és hadszíntérkutatás új eredményei,*

korszerű módszerei témában, amely így 18 millió Ft-os támogatást nyert el a KÖFOP 2.1.2. programtól. A pályázatokat értékelő NKE Kutatási Tanács Hadtudományi Kollégiuma úgy értékelte a kutatási tervet, hogy az jól szolgálja az NKE kutatási, fejlesztési és innovációs stratégiájának megvalósítását, a hadtörténelmi hagyományőrzést, de hozzájárul az EU-KÖFOP program követelményein belül a digitális állam és a hivatásrendi hagyományok fejlesztéséhez is. A pénzügyi támogatás lehetővé tette, hogy a kutatások új stációja (2018–2019) új technológiát is beessen (talajradaros mérések, 3D virtualizációs és vizualizációs technológiák, retrospektív térinformatikai modellezések), amely szervesen épült az első szakasz topogeodéziai felmérésére (2006–2009), valamint a második kutatási időszak lézer szkenneléses (LIDAR) területmodellezésére (2013–2015). Ebből fakadóan a könyv nemcsak a történelem iránt érdeklődők számára nyújt érdekes információkat, hanem a műszaki-technológiai vonzalmú olvasók is megtalálják benne az érdeklődési körüket.

A Zrínyi-Újvár új kötete négy részben tárgyalja a kutatási témát. Az első fejezet a vár építését, ostromát és a törökellenes küzdelmekben betöltött szerepét mutatja be. Ebben a részben négy tanulmány összegzi és részben új módon interpretálja a várral kapcsolatos ismereteinket: Muraköz védelmi rendszerét, Zrínyi-Újvár stratégiai jelentőségét, a vár építését, ostromát és lerombolását.

A második rész három írása a helyszíni kutatásokat mutatja be: a Zrínyi-árok azonosítását, a vár sáncrendszerét és a várkút feltárását. Ezt a 16 méteres várkutat restaurálták a kútházzal és a hozzá tartozó faszerkezettel együtt 2020-ban. Jelentősége nemcsak a műszaki megoldásban van, hanem turisztikai célpont is lehet, mint egyetlen Zrínyi-emlékhely Magyarországon.

A harmadik fejezet a kutatási leleteket, vizsgálati módszereket és technológiákat mutatja be. Öt tanulmány tárgyalja a hadirégészeti és műszeres kutatások eredményeit, mutatja be a mozsárbombákat, és vezeti be az olvasót az anyagvizsgálatok és a 3D kutatások technikai részleteibe. Fantasztikusak a 235–242. oldalon található 3D-s színes, digitalizált képek, amelyek meggyőzően bizonyítják a modern technológiák alkalmazásának előnyeit a történelmi kutatásokban. A záró fejezet a Zrínyi-Újvárra vonatkozó keresztény és török forrásokat mutatja be. Bár többi dokumentumokat a *Zrínyi-Újvár emlékezete* című korábbi kötet is tartalmazta, beillesztésük mégis hasznos és érdekes az olvasó szempontjából, hiszen csak így tud átfogó és hiteles képet alkotni a kutatás tárgyáról.

Végül meg kell válaszolnunk azt a kérdést, hogy *mi a mai jelentősége* egy tragikus sorsú, rövid életű erődítménynek, amely már tizenöt éve interdiszciplináris kutatások tárgya. *A könyvnek három fontos üzenete van.* Az első, nagyon fontos következtetés – látjuk a kudarcból –, hogy Magyarország védelmét szövetségesekkel együtt lehet csak sikeresen megvalósítani. Zrínyi ezen dolgozott, tervei, javaslati, kezdeményezései voltak. Mégis fájdalmas a vár története – érdemes a fiataloknak is olvasni –, hiszen az 1500 fős helyőrség mind egy szálig elesett, amit a birodalmi szövetséges csapatok tetlenül néztek a folyó túlsópartjáról, amit Montecuccoli később igyekezett megmagyarázni. De Zrínyi korszerűen gondolkodott, mert a Habsburgokkal együtt akarta megvédeni az országot, beleértve a Muraközt. A vár eleste azt mutatja, hogy önálló kezdeményezései sikertelenek voltak, a dolgok nem úgy alakultak, ahogy szeretne volna a vár építése előtt és után, végül egyedül maradt. A szövetségi együttműködésben való gondolkodás nagyon fontos követelmény napjainkban is, hiszen Magyarország tagja a NATO politikai-katonai szövetségnek és az Európai Unió integrációs szervezetének, amely a nem-katonai biztonság területén tud segítséget nyújtani hazánknak. Az új nemzeti biztonsági stratégia szerint a NATO Magyarország katonai védelmének „sarokköve”, de mint „határország” védeünk kell az EU külső határait önállóan és az EU-val együtt is.

A második tanulsága könyvnek a műszaki erődítések fontossága, folyók, tavak, mocsarak felhasználása, kedvező lokáció kiválasztása, stratégiai pozíció megtalálása, amit a vár betöltött abban az időben. Bár ma már, az ötdimenziós hadviselés (szárazföld, tenger, levegő, űr, kibertér) korában, a műszaki erődítés szerepe messze nem olyan fontos, mint ez az elmúlt

századokban, így Zrínyi korában is volt, mégis hasznosíthatók a történelmi tapasztalatok. A műszaki erősítések a 2014-es ukrán válság óta ismét fontosak lettek, a Balti-államokban és a keleti, ún. front-országokban előtérbe kerültek az ún. „botlódrót-akadályok”, amelyek műszaki /fizikai erősítéssel, illetve multinacionális NATO-csapatok elhelyezésével kívánják elrettenteni Oroszországot egy meggondolatlan katonai akciótól. Éppen ezért volt fontos a könyv angol nyelvű megjelenése, mert ily módon a kutatási eredményeket külföldi érdeklődők is elolvashatják. Tágabb értelemben a Zrínyi-féle védelmi koncepció felhasználható a társadalom ellenálló képességének növelésére, az úgynevezett reziliencia erősítésére, amit a szövetségeseink is javasolnak.

Harmadik üzenete a könyvnek, hogy ismét új ismereteket, megerősítő muníciót múniciót kaptunk Zrínyi személyéről, elkötelezettségéről, bátorságáról és példamutatásáról, aki megszerezte a területet, erőt, pénzt és fáradságot nem kímélve, rövid idő alatt egy korszerű várat épített, minden politikai befolyását latba vetette, hogy a Muraközt, Dél-Dunántúlt megvédje a töröktől. Mint ahogyan többször is leírta, készen állt élete feláldozásával is biztosítani a haza védelmét. Ez egy olyan szép példa, amit érdemes az oktatásban, a hazafias és honvédelmi nevelésben is felhasználni.

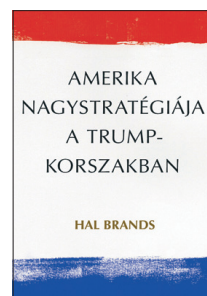
A könyvet javaslom a történelem és a modern technológia kutatásban való felhasználása iránt érdeklődőknek, a Zrínyi-rajongóknak, egyetemi hallgatóknak és a társasági tagoknak. Olvassuk el a könyvet és hivatkozzunk Zrínyi munkáira!

Szenes Zoltán

Hal Brands

Amerika nagystratégiája a Trump-korszakban

(Budapest, Pallas Athéné Könyvkiadó Kft., 2019. ISBN 978-6155884-16-0)

Napjainkban a nemzetközi rend új fordulópontjához közeledik, az amerikai elsőbbségről alkotott elképzelések megkérdőjeleződtek, a Trump-adminisztráció döntései pedig még jobban feltűzték az Amerika globális szerepével kapcsolatos vitákat. Hal Brands, a Center for Strategic and Budgetary Assessments vezető munkatársa *American Grand Strategy in the Age of Trump* (Brooklins Institutaion Press, 2017) című könyvében, amelynek magyar kiadása 2019-ben jelent meg Borbély-Bartis Katalin fordításában, nem kisebb feladatra szánta el magát, mint hogy hét különálló fejezeten keresztül, mélyreható betekintéssel, logikusan mutassa be, hogyan születik és merre halad az amerikai nagystratégia az Obama-korszakból a Trump-korszakba. Nemcsak az amerikai globális vezetős szerep dilemmáiról ír, de az alternatív stratégiai elképzeléseket is bemutatja. A könyv Trump elnökségének első két évét veszi alapul, mégis az amerikai elnökválasztás ideális alapot teremt arra, hogy a könyv aktualitást élvezzen.

A szerző az első fejezetben emellett érvel, hogy az Egyesült Államok még mindig tetemes gazdasági és katonai előnnyel rendelkezik a kínai és orosz vetélytársakkal szemben. Kiemeli, hogy az amerikai vezető szerep csökkenését olyan mérőszámokra alapozni, mint a katonai védelmi kiadások vagy a GDP értéke, hibás feltevésnek bizonyulnak. Brands rámutat arra, hogy az amerikai nagystratégia továbbra is „*az ami jól működik, nem kell kidobni*” elvet kell hogy kövesse, azaz a sikeres stratégia elemeit alkalmazni kellene a kritikusabb területeken is,

mint az amerikai erő gerincét alkotó katonaság, annak megerősítése védelmi beruházásokkal, a szövetségi rendszerek és partneri kapcsolatok további mélyítése, valamint a stratégiai önfelegyen és a katonai beavatkozások kritikusabb szemléletének elsajátítása.

A következő fejezetben a Donald Trump megválasztása során megerősödő alternatív, minimalista szerepvállalást, a költséghatékony nagystratégiát és a külföldi hatalmi egyensúlyozást (*offshore-balancing*) veszi górcső alá. Brands véleménye szerint a nemzetközi kapcsolatok realista szakértői által kialakított elmélet, mely bátran hirdeti a NATO katonai parancsnokságából való kilépést, a tengeren túli amerikai csapatok kivonását, nagyban hozzájárulna a stratégiailag kulcsfontosságú régiók stabilitásának összeomlásához, és egy ellenséges hatalom regionális elsőbbségéhez vezetne. A szerző felhívja a figyelmet arra, hogy az eltúlzott biztonsági előnyök mellett az *offshore-balancing* anyagi ígérete túl van értékelve. A külföldi és a hazai jelenlét költségeinek különbsége jelentéktelen, és a védelmi költségvetés 600 milliárd dolláros évi szintje – történelmi mércével mérve – meg sem közelíti sem a hidegháború, sem a fiatalabb Bush-adminisztráció kiadásait.

Brands kiválóan rávilágít az Obama-kormány nagystratégiájának lényegét érintő, mélyen gyökerező dilemmáira, a kisléptékű katonai beavatkozás korlátjaitól, a katonai kapacitás leépítési dilemmáin keresztül az ellenfelekkel fenntartott diplomáciai kételkedéséig. E fejezet tömör mégis informatív mutatja be az Obama-adminisztráció által hátrahagyott örökséget, mindezzel könnyebb megértést nyújtva a későbbi fejezetekben tárgyalt Trump-adminisztráció nagystratégiájához.

A múlt és az alternatív nagystratégiai viták ismertetése és vizsgálta után a könyv következő fejezete azt a kérdéskört vizsgálja, hogy mit jelentett Donald Trump felemelkedése a nagystratégia számára. Vajon Trump megválasztása politikai eltávolítás volt csupán, vagy az *America First* jelszava mögé bujtatott éles kritika azt jelzi, hogy az internacionalizmus hagyománya politikailag elvérzett?

Bár a szerző következtetései nem mindig egyértelműek, Brands bizonyos abban, hogy Trump megválasztása napvilágra hozta az amerikai internacionalizmus körül felgyülemelő feszültségeket, és az Egyesült Államok viselkedése lett a legkiszámíthatatlanabb tényező a mai nemzetközi rendszerben.

Az ötödik fejezetben Brands két modell segítségével mutatja be, hogy az elkövetkező négy-nyolc évben hogyan nézhet ki Trump kormányzása alatt egy nacionalistább nagystratégia. Míg az első, a *Fortress America* – „Amerika Erőd” egy keményvonalas, izolista stratégiai modell, mely a világ ügyeit zéróösszegű játszmáknak tekinti, azaz tudatosan aláásná a kialakított világrendet az egyoldalú előnyök érdekében. Brands a „jobb nacionalizmus” címkéjével fémjelzett másik modelljében nagyban eltérő megközelítést tár az olvasók elé, amiben Washington nem vonulna el a világ ügyeitől, aktív szereplőként újra osztaná a terheket, előnyösebb alkukat és megállapodásokat harcolna ki szövetségeseivel és partnereivel szemben, hasonlóan ahogy a Nixon-adminisztráció tette a hidegháború idején.

Míg az amerikai katonai erő a lassú erodálódás jeleit mutatja, addig Moszkva és Peking soha nem látott összegeket fordítanak katonai képességeik fejlesztésére. A hatodik fejezetben ezért Brands amellet érvel, hogy egy átgondolt, koncentrált katonai modernizációs folyamatra van szükség a kapacitások és a szerepvállalások közötti szakadékok felszámolásához, amennyiben Washington meg akarja tartani stratégiai elsőbbségét. Elemzése során felhívja a figyelmet a jelenkori amerikai haderő technológiai és kapacitásbeli lemaradásaira és problémáira, ugyanakkor elméleti megoldásokat tár az olvasó elé a különböző katonai szerkezeti modellek és pénzügyi kérdések közötti relációk feltárásával.

A könyv hetedik, egyben záró fejezete a Trump-adminisztráció radikális politikáját és az amerikai nagystratégiára gyakorolt hatásait vizsgálja. Szó esik Trump politikai ballépéséről és annak mozgató rúgóiról: a hazai ipar és merkantilista politikai nézetének érvényesítéséről, a külföldi munkavállalók és a muszlim fóbia érzékeny kérdéséről, vagy, hogy amíg a nyugati

demokrácia vezetőit kíméletlen kritikákkal illeti, addig a diktátorokkal szemben elnéző, olykor baráti viszonyra törekszik. Brands véleménye szerint Trump politikájának legnagyobb veszélye a különlegesség hamis látszatában rejlik. Az Egyesült Államok a kedvező előnyök megragadását mindig is fontosnak tartotta, de lehetőségeihez képest erejét visszafogottabban használta fel. Amerikát olyan eszmék tették erőssé, mint a demokrácia értéke, az emberi jogok kérdése, valamint a multilateralizmus és a szabadkereskedelemben vetett bizalom, melyeket kár lenne hirtelen elfelejteni.

A könyv puhakötésű, borítóján az amerikai zászló színeivel keretezve a cím kiemelkedő, minimalista stílusa ellenére mégis figyelemfelkeltő. Az idegennyelvű (angol) példány első változata 2017-ben jelent meg, hazánk könyvespolcaira 2019-ben érkezett meg a Pallas Athéné Könyvkiadó gondozásában. A könyv Előszava és köszönetnyilvánítása alapján már gondolhatjuk, hogy Brands munkáját korunk legprominensebb amerikai elemzői segítették. A könyv könnyen olvasható, tiszta, hiteles forrásokkal alátámasztott, megkerülhetetlen mű mindazok számára, akik meg szeretnék érteni az amerikai nagystratégia zűrzavaros időszakát, hogy milyen új alternatív irányvonalak erősödtek meg az amerikai mítosz hanyatlásának hatására, valamint a Trump-adminisztráció radikális politikai lépéseit milyen ideák mozgatták.

A szerző által felvázolt politikai irányvonalak továbbgondolásában bővíthetők és összegezhethetők a Trump-éra sikereit, hibáit, figyelembe véve az elmúlt két évben lezajlott politikai eseményeket, mint az észak-koreai rezsimek elismerése, Kászim Szulejmáni likvidálása, a Kínával folytatott gazdasági vámháború, a Németország területén állomásozó amerikai NATO-kontingensek kivonása. Az elmúlt évek történéseit kisebb részekre bontja, mely struktúrával képes könnyen követhető, magával ragadó olvasmánnyá válni. Kimerítő ismeretanyagot kap az olvasó, a mű mindenkinek kellő alapot teremt és értékes segítséget nyújt a kortárs amerikai nagystratégia, a Trump-adminisztráció által okozott zavarok megértéséhez.

Nyírák Tamás